

Postawy prokreacyjne kobiet

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku na rok 2022

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

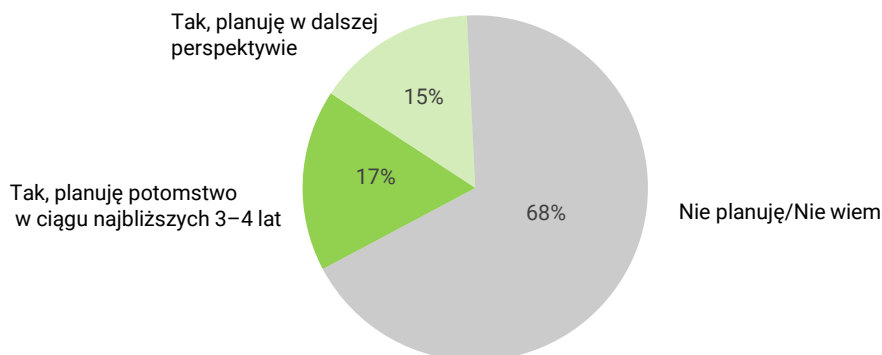
Już od ponad 30 lat (od 1990 roku) wielkość współczynnika dzietności nie gwarantuje prostej zastępowalności pokoleń, która występuje wówczas, gdy wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 2,1–2,15, czyli na 100 kobiet w wieku 15–49 lat przypada średnio 210–215 dzieci. W 2021 roku natomiast na 100 kobiet w tym wieku przypadało około 133 dzieci¹. Po pięciu latach przerwy² powróciliśmy w naszych badaniach do problematyki planów prokreacyjnych kobiet. Ostatni raz o te kwestie pytaliśmy w roku 2017, rok po wprowadzeniu programu Rodzina 500 plus. W latach 2016–2017 wskaźnik dzietności wzrastał, osiągając w roku 2017 wartość 1,45, a następnie zaczął spadać. Niepewność związana z pandemią SARS-CoV-2 przyczyniła się do jego dalszego spadku – w roku 2021 był on najniższy od pięciu lat³.

Ostatnie badanie pokazuje, że 17% kobiet w wieku 18–45 lat planuje potomstwo w ciągu najbliższych 3–4 lat, dalsze 15% – w bardziej odległej perspektywie, a ponad dwie trzecie nie ma takich zamierzeń (68%). Generalnie rzecz biorąc, odsetek kobiet planujących potomstwo spada wraz z wiekiem, natomiast zamierzenia prokreacyjne w nieodległej przyszłości najczęściej deklarują kobiety w wieku 30–34 lata (31%), a niewiele rzadziej – w wieku 25–29 lat (27%).

CBOS

RYS. 1. Czy planuje Pani w przyszłości potomstwo?

ODPOWIEDZI KOBIET W WIEKU 18–45 LAT

W porównaniu z rokiem 2017 udział kobiet w wieku 18–45 lat planujących potomstwo spadł z 41% do 32%, a deklarujących zamierzenia prokreacyjne w perspektywie 3–4 lat zmniejszył się z 25% do 17%. Spadek ten można po części tłumaczyć zmianami demograficznymi, jakie nastąpiły w tym czasie.

¹ Sytuacja demograficzna Polski do 2021 r., GUS, Warszawa 2022.

² W komunikacie wykorzystano zagregowane dane z trzech kolejnych ubiegłorocznych badań „Aktualne problemy i wydarzenia” przeprowadzonych na reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski w dniach: 5–15 września, 3–13 października, 7–17 listopada. W tych próbach łączna liczebność kobiet w wieku 18–45 lat wynosiła 669.

³ Strategia demograficzna 2040, listopad 2022 (Dz. U. poz. 1196).

W stosunku do roku 2017 w analizowanej grupie relatywnie spadł odsetek kobiet młodszych, do 34 roku życia, a wzrósł starszych, w wieku 35–39 lat, a przede wszystkim tych w wieku 40–45 lat.

Niezależnie od zmian w strukturze wieku, jakie dokonały się od roku 2017, zauważalny jest również spadek odsetka planujących potomstwo wśród młodszych respondentek, w wieku 18–24 lata oraz 25–29 lat. Warto zaznaczyć, że poprzednio zamiar posiadania potomstwa w nieodległej perspektywie najczęściej deklarowały respondentki w wieku 25–29 lat (50%). Teraz natomiast najczęściej o takich planach mówią nieco starsze ankietowane, w wieku 30–34 lata (31%).

TABELA 1

KOBIECY W WIEKU 18–45 LAT

Wiek	planujące potomstwo w ciągu najbliższych 3–4 lat		planujące potomstwo w dalszej perspektywie		nieplanujące potomstwa	
	w procentach					
	2017 (N=900)	2022 (N=669)	2017 (N=900)	2022 (N=669)	2017 (N=900)	2022 (N=669)
18–24 lata	29	22	55	49	16	29
25–29	50	27	20	28	30	45
30–34	34	31	5	14	61	55
35–39	12	15	2	3	86	82
40–45 lat	4	2	1	2	96	96

Obecnie średnia wieku kobiet planujących pierwsze dziecko w nieodległej przyszłości wynosi 30 lat (mediana – 29), drugie – 30 lat (mediana – 31), a trzecie i kolejne dziecko – 33 lata (mediana – 33). W stosunku do roku 2017 wartości te przesunęły się o mniej więcej 1–2 lata.

TABELA 2

	Krótkookresowe plany prokreacyjne kobiet	
	2017	2022
Przeciętny wiek (w latach) kobiet planujących pierwsze dziecko	Średnia – 28 Mediana – 27	Średnia – 30 Mediana – 29
Przeciętny wiek (w latach) kobiet planujących drugie dziecko	Średnia – 30 Mediana – 29	Średnia – 30 Mediana – 31
Przeciętny wiek (w latach) kobiet planujących trzecie i kolejne dziecko	Średnia* – 32 Mediana* – 32	Średnia – 33 Mediana – 33

* Wyniki należy traktować ostrożnie ze względu na niewielką liczebność

Poza wiekiem plany prokreacyjne zależne są od liczby posiadanych już dzieci. Zamiar powiększenia rodziny najczęściej deklarują kobiety bezdzietne (58%), w drugiej zaś kolejności mające jedno dziecko (33%). Ankietowane mające dwoje dzieci lub więcej relatywnie rzadko mają zamiar powiększać jeszcze rodzinę (7%). Natomiast w nieodległej perspektywie potomstwo planuje praktycznie taki sam udział kobiet bezdzietnych (25%) co mających jedno dziecko (24%). Wśród posiadających więcej dzieci odsetki te są zdecydowanie niższe (w przypadku dwójki dzieci – 4%, a trójki lub więcej – 7%). Warto

podkreślić, że w stosunku do roku 2017 bardzo wyraźnie wzrósł odsetek kobiet bezdzietnych w wieku 18–45 lat w ogóle nieplanujących potomstwa (z 22% do 42%)⁴.

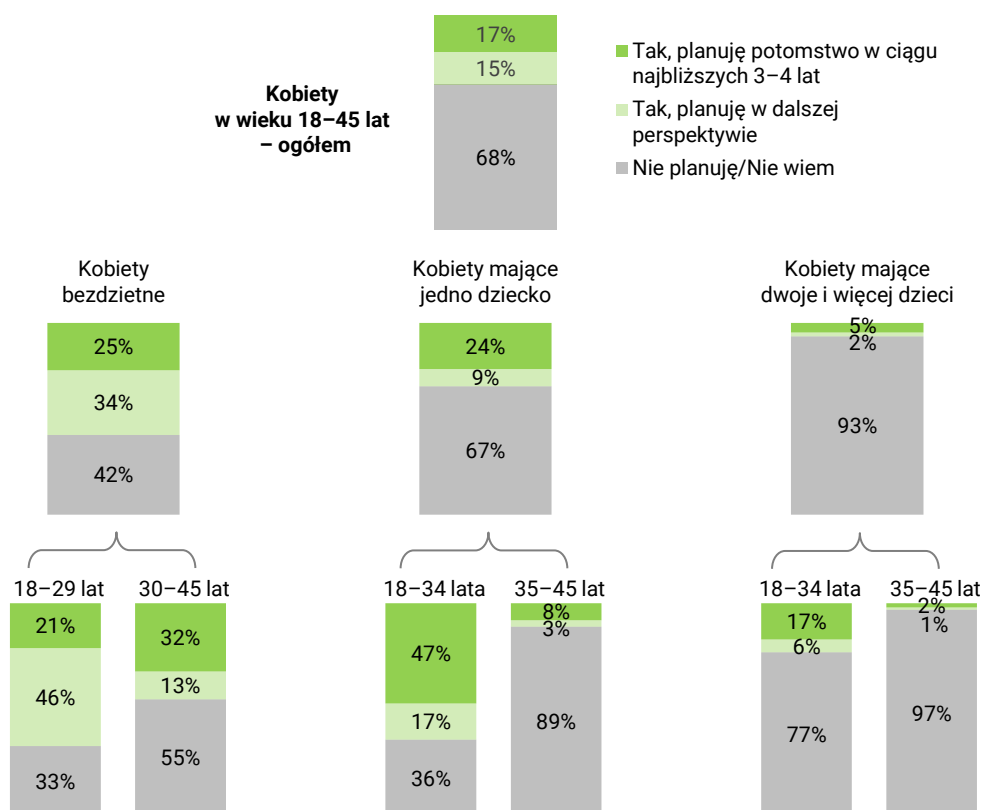
TABELA 3

KOBIECY W WIEKU 18–45 LAT (N=669)			
Liczba posiadanych dzieci	planujące potomstwo w ciągu najbliższych 3–4 lat	planujące potomstwo w dalszej perspektywie	nieplanujące potomstwa
	w procentach		
0	25	34	42
1 dziecko	24	9	67
2 dzieci	4	3	93
3 dzieci i więcej	7	0	93

Uwzględniając łączny wpływ wieku i liczby dzieci, zauważyć można, że zamiar posiadania dzieci, niezależnie czy w krótkiej, czy w długiej perspektywie, najczęściej deklarują respondentki bezdzietne poniżej 30 roku życia (67%), a niewiele rzadziej kobiety do 35 roku życia mające jedno dziecko (64%). Natomiast krótkoterminowe plany prokreacyjne najczęściej posiadają ankietowane do 35 roku życia z jednym dzieckiem (47%), a w drugiej kolejności – bezdzietne mające co najmniej 30 lat (32%).

CBOS

RYS. 2. Plany prokreacyjne kobiet

⁴ Zob. komunikat CBOS „Postawy prokreacyjne kobiet”, wrzesień 2017 (oprac. M. Omyła-Rudzka).

Biorąc pod uwagę inne charakterystyki społeczno-demograficzne, można stwierdzić, że potomstwo w nieodległej perspektywie częściej planują mieszkanki największych, ponad półmilionowych miast (23%), z wykształceniem wyższym (22%), o dochodach na osobę wynoszących co najmniej 2000 zł (23%–29% w zależności od kategorii) oraz ankietowane będące w związkach formalnych bądź nieformalnych (20%).

TABELA 4

KOBIECY W WIEKU 18–45 LAT (N=669)			
	planujące potomstwo w ciągu najbliższych 3–4 lat	planujące potomstwo w dalszej perspektywie	nieplanujące potomstwa
	w procentach		
Miejsce zamieszkania			
Wieś	19	14	67
Miasto do 19 999	12	16	72
20 000 – 99 999	16	17	67
100 000 – 499 999	13	16	71
500 000 i więcej mieszkańców	23	17	60
Wykształcenie			
Podstawowe / gimnazjalne	11	26	63
Zasadnicze zawodowe	11	9	80
Średnie	14	19	67
Wyższe	22	13	65
Ocena własnych warunków materialnych			
Złe / średnie	17	15	68
Dobre	17	16	67
Dochody na jedną osobę			
Do 1499 zł	13	8	78
Od 1500 zł do 1999 zł	9	16	75
Od 2000 zł do 2999 zł	24	16	60
Od 3000 zł do 3999 zł	23	4	74
4000 zł i więcej	29	24	47
Praca zarobkowa			
Nie	17	20	63
Tak	17	14	69
Związek formalny lub nieformalny			
Nie	7	34	59
Tak	20	11	70
Wiek najmłodszego dziecka			
5 lat i więcej	3	3	94
4 lata i mniej	28	8	64

Wśród kobiet, które mają już potomstwo, plany powiększenia rodziny, zwłaszcza te krótkookresowe, częściej deklarują respondentki mające dzieci do 4 roku życia (28%) – wśród ankietowanych, których najmłodsze dzieci mają 5 lat lub więcej, plany prokreacyjne są już sporadyczne (3%).

Zawężając analizy do kobiet do 40 roku życia, czyli wyłączając z analiz te, których plany prokreacyjne są sporadyczne, także można zauważyć tę prawidłowość. Kobiety, których najmłodsze dzieci przekroczyły 5 rok życia, znacznie rzadziej planują potomstwo niż te mające młodsze dzieci.

TABELA 5

Wiek najmłodszego dziecka	Kobiety w wieku 18–40 lat		
	w procentach		
5 lat i więcej	8	4	88
4 lata i mniej	30	9	61

Interesowało nas również, na czyją pomoc – niezależnie od swoich planów prokreacyjnych – mogłyby liczyć kobiety w codziennej opiece nad dzieckiem. Większość z nich mogłaby spodziewać się wsparcia ze strony swojej rodziny: męża/partnera (90% będących w związku), rodziców (69%), teściów/rodziców partnera (58% będących w związku), innych członków rodziny (59%), a znaczna część mogłaby liczyć na nieodpłatne wsparcie innych osób spoza rodziny (34%). Okazało się – podobnie jak pięć lat wcześniej – że kobiety, które mogłyby spodziewać się wsparcia ze strony najbliższego otoczenia w codziennej opiece nad dziećmi, częściej deklarują zamiar posiadania potomstwa zarówno w krótkiej, jak i dłuższej perspektywie.

TABELA 6

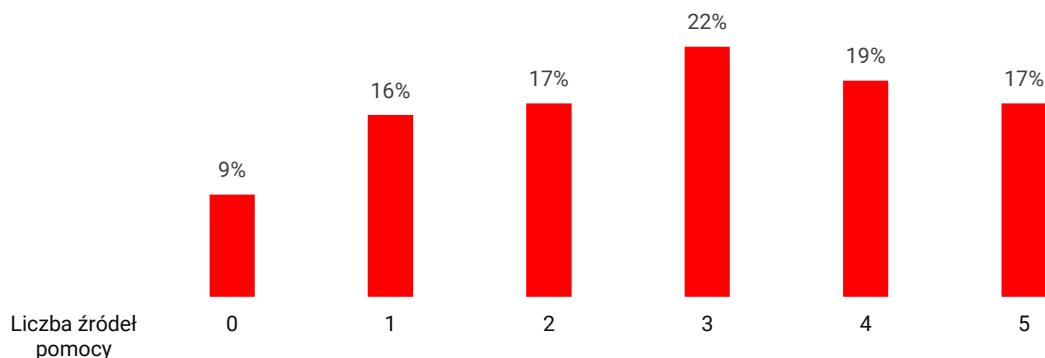
Niezależnie od aktualnych planów, gdyby zdecydowała się Pani na dziecko, na czyją pomoc w codziennej opiece nad nim mogłaby Pani liczyć? Czy mogłaby Pani liczyć na:	ODPOWIEDZI KOBIET W WIEKU 18–45 LAT		
	planujących potomstwo w ciągu najbliższych 3–4 lat	planujących potomstwo w dalszej perspektywie	nieplanujących potomstwa
	w procentach		
– pomoc partnera w opiece nad dzieckiem*			
Tak	21	12	67
Nie	7	0	93
– pomoc rodziców w opiece nad dzieckiem			
Tak	20	18	62
Nie	12	8	81
– pomoc rodziców męża / partnera w opiece nad dzieckiem*			
Tak	23	14	63
Nie	15	7	78
– pomoc innych członków rodziny w opiece nad dzieckiem			
Tak	22	20	59
Nie	11	9	80
– nieodpłatną pomoc innych osób (spoza rodziny) w opiece nad dzieckiem			
Tak	20	25	54
Nie	16	9	74

* Odpowiedzi respondentek pozostających w związku (N=530)

Do celów dalszych analiz został stworzony wskaźnik pomocy opisujący, z ilu źródeł⁵ uwzględnionych w badaniu respondentka mogłaby uzyskać wsparcie. Relatywnie niewiele kobiet (9%) nie uzyskałoby żadnego wsparcia, a wsparcie z pięciu różnych źródeł dostałoby 17% badanych.

CBOS

RYS. 3. Wskaźnik pomocy

Jak wynika z analiz, kobiety będące w związkach, które otrzymałyby pomoc w opiece nad dzieckiem z co najmniej trzech źródeł, znacznie częściej deklarują plany prokreacyjne zarówno w krótkim, jak i długim okresie.

TABELA 7

Wskaźnik pomocy	ODPOWIEDZI KOBIET W WIEKU 18–45 LAT POZOSTAJĄCYCH W ZWIĄZKACH (N=530)		
	planujących potomstwo w ciągu najbliższych 3–4 lat	planujących potomstwo w dalszej perspektywie	nieplanujących potomstwa
	w procentach		
0–2	9	7	84
3–5	25	13	62

Zmienne wpływające na plany prokreacyjne są w dużej mierze ze sobą powiązane. W celu wyodrębnienia czynników warunkujących je w największym stopniu zastosowana została regresja logistyczna. Wyniki analizy wskazują, że szanse na podjęcie decyzji o kolejnym dziecku w nieodległej przyszłości zależą od liczby posiadanych dzieci. Sytuacja respondentek mających jedno dziecko nie różni się pod tym względem od bezdzietnych. Natomiast w przypadku większej liczby dzieci szanse na kolejne dziecko w porównaniu do kobiet bezdzietnych zdecydowanie maleją.

Ze względu na nieliniową zależność między wiekiem ankietowanych a krótkoterminowymi planami prokreacyjnymi wiek został ujęty w modelu w następujących przedziałach: 18–24 lata, 25–29 lat, 30–34 lata, 35–39 lat, z kategorią referencyjną 40–45 lat. W porównaniu z respondentkami w wieku

⁵ Możliwe źródła to: 1) partner 2) rodzice 3) rodzice partnera 4) inni członkowie rodziny 5) osoby spoza rodziny.

40–45 lat szanse kobiet mających od 30 do 34 lat na zdecydowanie się na dziecko (przy kontroli pozostałych zmiennych) są szesnastokrotnie większe, a młodszych kobiet, w przedziałach wiekowych 18–24 lata oraz 25–29 lat około ośmiokrotnie większe.

Do czynników zwiększających szanse na decyzję o (kolejnym) dziecku należą pozostawanie w związku formalnym bądź nieformalnym oraz wyższe wykształcenie. Z analiz wynika, że szanse na podjęcie decyzji o kolejnym dziecku w perspektywie kilku najbliższych lat przez osoby pozostające w związku są czterokrotnie większe w stosunku do pozostałych, a przez absolwentki wyższych uczelni są blisko dwukrotnie większe niż przez kobiety gorzej wykształcone.

Planom prokreacyjnym sprzyja również gotowość do zaangażowania w opiekę nad dzieckiem najbliższego otoczenia – partnera, rodziców, teściów oraz innych członków rodziny i osób spoza rodziny.

TABELA 8

Krótkoterminowe plany prokreacyjne kobiet w wieku 18–45 lat*	Istotność	Iloraz szans**
Liczba dzieci (kategoria referencyjna: nieposiadanie dziecka)		
1 dziecko	0,730	0,904
2 dzieci	<0,001	0,129
3 dzieci i więcej	0,016	0,294
Wiek respondentki (kategoria referencyjna: 40–45 lat)		
18–24 lata	<0,001	8,202
25–29 lat	<0,001	8,060
30–34 lata	<0,001	16,384
35–39 lat	<0,001	6,099
Wykształcenie wyższe (kategoria referencyjna – pozostałe poziomy wykształcenia)	0,027	1,738
Wskaźnik pomocy	0,005	1,287
Pozostawanie w związku formalnym (kategoria referencyjna – niepozostawanie w związku)	<0,001	4,421
Miary dopasowania modelu: R ² Coxa i Snella 0,190, R ² Nagelkerkego 0,318		

* Krótkoterminowe plany prokreacyjne (zmienna zależna) przyjmuje następujące wartości: 0 – nie planuje potomstwa w ciągu najbliższych 3–4 lat, 1 – planuje potomstwo w ciągu najbliższych 3–4 lat. Ankietowane, które na pytanie o krótkoterminowe plany prokreacyjne udzieliły odpowiedzi: „Jeszcze nie wiem”, zostały dołączone do nieplanujących

** Iloraz szans pokazuje, jak zmienia się szansa danego zdarzenia (tj. stosunek prawdopodobieństwa, że jakieś zdarzenie nastąpi, do prawdopodobieństwa, że nie nastąpi) przy zmianie zmiennej niezależnej o jednostkę (zakładając, że wartości wszystkich pozostałych zmiennych pozostają niezmiennione)

W ciągu pięciu lat, jakie upłynęły od poprzedniego badania, zmniejszył się udział kobiet w wieku 18–45 lat planujących potomstwo zarówno w najbliższych latach, jak i w bardziej odległej perspektywie, co po części można tłumaczyć zmianami demograficznymi, jakie nastąpiły w tym czasie. W analizowanej grupie wiekowej, w porównaniu z rokiem 2017, relatywnie więcej jest kobiet starszych, a mniej młodszych częściej deklaruujących zamierzenia prokreacyjne. Ponadto wśród kobiet młodszych, do 30 roku życia, spadł odsetek mających plany prokreacyjne w nieodległej przyszłości, a wzrósł w ogóle nieplanujących potomstwa.

Z naszych badań wynika, że jeszcze w 2017 roku mediana wieku kobiet planujących pierwsze dziecko w ciągu najbliższych kilku lat wynosiła 27 lat, obecnie zaś wynosi 29 lat, w przypadku drugiego dziecka wartości te wynoszą odpowiednio: 29 i 31 lat. Zmiany te wpisują się w ogólny trend demograficzny związany z przesuwaniem się najwyższej płodności kobiet do starszych grup wiekowych⁶, a po części stanowią konsekwencję pandemii SARS-CoV-2, w wyniku której część osób mogła odłożyć decyzje o powiększaniu rodziny.

Plany prokreacyjne w nieodległej przyszłości najczęściej deklarują kobiety do 34 roku życia posiadające już jedno dziecko. Decyzjom prokreacyjnym sprzyja ponadto pozostawanie w związku, wyższe wykształcenie oraz spodziewane zaangażowanie najbliższego otoczenia w opiekę nad dzieckiem.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka

⁶ Patrz: przypis 1.